

Boğa, eğlence ve itibar: Muğla boğa güreşleri ve taşrada erkeklik

Barış İşçi Pembeci^{1*}

¹Dr. Öğr. Üyesi | Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Muğla-Türkiye

* Sorumlu Yazar / Corresponding Author:

Barış İşçi Pembeci

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi,

Edebiyat fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü,

Muğla, Türkiye

E-posta/ E-mail: barisipembeci@mu.edu.tr

Alındı/Received: 17 Ağustos/ August 2024

Düzeltildi/ Revised: 22 Ekim / October 2024

Kabul/Accepted: 27 Kasım / November 2024

Erken Görünüm/Early View: 23 Mayıs/ May 2025

Yayımlandı/Published: 30 Haziran / June 2025

Öz

Muğla kırsalında ilkbaharda başlayıp sonbaharda sona eren boğa güreşleri, geniş bir izleyici kitlesinin katılımıyla, insanların günlük taşra yaşamının monotonluğundan ve iş yükünden uzaklaşarak çevre köylerden gelen akrabaları ve dostlarıyla bir araya gelip keyifli vakit geçirdikleri önemli bir etkinlik olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışmada, katılımcıların çoğu için mekânsal ve zamansal açıdan geçici bir etkinlik olan boğa güreşlerinin taşralı erkekler için özel anlam ve işlevler taşıdığına vurgu yapılmaktadır. On bir ay süren etnografik araştırma boyunca, boğa güreşlerinin içerdiği ilişkiler ağı, semboller, anlamlar ve pratikler, Clifford Geertz'in yorumsamacı yaklaşımı esas alınarak incelenmiştir. Güreşlerin erkeklerle taşra yaşamının dayattığı erkeklik normlarından uzaklaşma fırsatı sunmasının yanı sıra, bu normları yeniden üretme ve sergileme olanağı da sağladığı iddia edilmektedir. Bu bağlamda, boğanın erkeklikle özdeşleşen sembolik anlamları ele alınmış, güreşlerin taşralı erkeklerle toplumsal baskıdan uzaklaşma fırsatını sunma biçimleri ve güreşlerde para harcama pratiklerinin erkeklik itibarı ile ilişkisi incelenmiştir. Bu çalışmanın, kırsal toplumlarda cinsiyet, güç ilişkileri, sosyal statü arasındaki kesişimlere odaklanan antropolojik çalışmalara katkı sağlaması umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Boğa güreşleri, taşra, kırılgan erkeklik, spor antropolojisi

Giriş

Haziran ayından itibaren, bir pazar günü yolunuz Muğla'nın kalabalık turizm merkezlerinden uzakta bulunan köylerinden birine düşerse, tarlaların üstüne park etmiş çok sayıda arabayla karşılaşma olasılığınız yüksek. Davul zurnanın ve yüksek sesle konuşan cazgırın¹ sesinin geldiği yere yürümeye başladığınızda etkinliğin ne olduğuna dair birkaç ipucu yakalayabilirsiniz. Üzerinde boğa resimlerinin yer aldığı canlı hayvan taşıma araçlarına ve camları Türk bayrakları ile donatılmış kamyonetlere yol vermeniz gerekebilir. Güreşte galip geldiklerini civardakilere duyurmak isteyenlerin araçlarından gelen korna seslerini de duyabilirsiniz. Yemek kokuları ve

¹ Cazgır: Güreşler sırasında eşleştirilen boğaları tanıtan, güreşle ilgili duyuruları yapan, güreşlere katılan önemli kişileri ve maddi destek sağlayanları övgüyle anan, okuduğu manilerle seyirciyi coşturan kişi.

The bull, entertainment and prestige: Bullfighting and masculinity in the Muğla countryside

Abstract

Bullfights, which start in spring and end in autumn in rural Muğla, stand out as an important event where people get away from the monotony and workload of daily provincial life and get together with their relatives and friends from the surrounding villages and have a pleasant time with the participation of a large audience. In this study, it is emphasized that bullfights, which are spatially and temporally temporary events for most of the participants, have special meanings and functions for rural men. This study emphasizes that, although bullfighting is a temporary event in terms of space and time for most participants, it holds special meanings and functions for rural men. Over the course of eleven months of ethnographic research, the network of relations, symbols, meanings, and practices within bullfighting were analyzed through the lens of Clifford Geertz's interpretive approach. It is claimed that the wrestling not only provides men with an opportunity to distance themselves from the masculinity norms of rural life but also provides the opportunity to reproduce and display these norms. In this context, the article examines the symbolic meanings of the bull associated with masculinity, the ways in which the wrestling events offer rural men an opportunity to escape the pressures of social masculinity, and the efforts of men to compensate for their fragile masculine reputations through spending practices during the events. This study is expected to contribute to anthropological research that focuses on the intersections of gender, power, and social status in rural societies.

Key Words: Bullfights, countryside, fragile masculinity, anthropology of sports

insan seslerinin giderek yoğunlaştığı merkeze doğru yürümeye devam ettiğinizde, gölgeliklerin altında oturan yüzlerce insanın çevrelediği büyük bir arenaya varacaksınız. Ortada, ellerinde sopalarla birkaç erkeğin etrafında dolaştığı iki heybetli boğanın güreştiğine tanıklık edersiniz. Boğa Güreşlerine Hoş Geldiniz!

Muğla'nın 40 dereceyi aşan yaz sıcaklığında, hemen her pazar farklı bir yerde yüzlerce insanı bir araya getiren boğa güreşleri, daha az yaygın olmakla birlikte, Aydın, İzmir, Denizli ve Artvin illerinde de gerçekleştirilir. Bu güreşler, İberya Yarımadası'nın dünyaca ünlü boğa güreşlerinden oldukça farklıdır. Özellikle İspanya'da uluslararası tartışmalara yol açan, insan ve boğanın karşı karşıya geldiği, matadorun merkezde yer aldığı güreşlerden farklı olarak Muğla ve çevre illerde yapılan güreşlerde, merkezde birbiriyle güreşen iki boğa vardır ve insanlar sadece destekçi rolünde eşlik ederler. İberya

Atf için/ Cite as:

İşçi Pembeci, B. (2025). Boğa, eğlence ve itibar: Muğla boğa güreşleri ve taşrada erkeklik, *Antropoloji* (50), 1-12.

<https://doi.org/10.33613/antropolojidergisi.1534818>

Yarımadası'nda güreşin galibi, boğayı öldürebilen matador iken, Muğla güreşlerinde galip, rakip boğayı kaçırmayı başaran boğadır. Bu güreşlerde boğaların ciddi şekilde yaralanması söz konusu değildir. Arenadaki bakıcıları ve/veya sahipleri evlat olarak nitelendirdikleri boğalarına zarar gelmemesi için her türlü çabayı gösterirler. Muğla'da gerçekleşen boğa güreşleri İberya güreşlerinden estetik anlamda da farklıdır. Matador yıllar süren eğitimle elde ettiği karizması ve estetiğin eşlik ettiği bir teknikle güreş performansı sunar (Mitchell, 1986), Muğla güreşlerinde 'baskı', 'yalın', 'bıçak atma', 'koltuğa girme' gibi bazı stillerden bahsedilse de aslında boğa güreşleri oldukça sınırlı bir repertuara sahiptir ve dayandığı temel, birbirine yabancı iki boğanın yakın temasa geldiklerinde doğal olarak birbirleriyle mücadeleye girişmesidir. Bazı güreşlerde boğalar güreşmeye başlamazlarsa insanların yapabileceği bir şey yoktur, belli bir süre bekledikten sonra güreş iptal edilir. Seyirciler tepki gösterir ve bazen "doğru mezbahaya" sesleriesliğindehoşnutsuzluklarınıifade ederler. Herkesin dikkatini çeken, heyecan yaratan güreşler boğaların zorlu bir mücadelede cesaret, saldırganlık, direnç, inat sergilediği güreşlerdir. Seyirciler, bu tür güreşlere alkışlarla ve tezahüratlarla katılırlar ve güreşlerden sonra da uzun süre o güreşlerden bahsetmeye devam ederler.

Her ne kadar Muğla boğa güreşlerinin merkezinde boğalar yer alsada bu makale insanlara odaklanacaktır. Boğa sahipleri ve bakıcıları, cazgır, hakem heyeti, güreşleri düzenleyen komite üyeleri, güreşlere sponsor olanlar, güreş ağaları, güreş alanı dışında boğa bakımıyla ilgilenenler, boğalara antrenman yaptıranlar, merkezinde boğanın yer aldığı bir ilişkiler ağını oluştururlar. Ve bu insanlar hemen her bir gruptaki istisnalarına rağmen ezici çoğunlukla erkeklerdir. Cesaret, kararlılık, başına buyruklu, kuvvetli olma, dayanıklılık, agresiflik gibi faziletlerle özdeşleştirilen boğanın kendisinden başlayarak o kadar çok erkek görürsünüz ki karşınıza kadın çıktığında şaşırırsınız.² Bu çalışma, boğa güreşlerinin içerdiği ilişkiler ağına, anlamlara ve pratiklere yakından bakarak, bu güreşlerin erkeklere gündelik taşra yaşamının kabul gören ama giderek zorlayıcı hale gelen erkeklik normlarından uzaklaşma fırsatı sunduğunu, aynı zamanda bu normları yeniden üretip sergileme imkânı tanıyan bir eğlence olduğunu iddia etmektedir. Bu çerçevede, boğanın erkeklikle özdeşleştirilen sembolik anlamları; güreşlerin taşralı erkeklere toplumsal olarak dayatılan makbul erkeklik baskısından nasıl uzaklaşma fırsatı sağladığı ve son olarak, güreşlerde

erkeklerin para harcama pratikleri aracılığı ile kırılğan erkeklik itibarını telafi etme girişimleri incelenecektir.

Hayvan sporları ve erkekliğe yönelik çalışmalar

Antropoloji ve sosyoloji literatürüne bakıldığında genel olarak hayvanların rol aldığı sporlar, oyunlar ve mücadeleler erkek aktivitesi olarak nitelendirilmiştir. Özellikle İberya Yarımadası'ndaki matador-boğa mücadelesinde erkek matadorun yarımada kültüründe baskın olan erkeklik normlarını sergilediği ve yeniden ürettiği birçok çalışmada dile getirilmiştir (Brandes, 1980; Driessen, 1983; Marvin, 1984; Pitt-Rivers, 1971). "Kanlı sporlar" olarak da nitelenen ve genelde mücadele eden hayvanların zarar gördüğü boğa güreşleri, horoz dövüşleri, köpek dövüşleri gibi sporlar erkeklerin, seyirciler ve diğer erkekler önünde toplumdaki erkeklerden beklenen cinsel güç, agresiflik, kuvvet, dayanıklılık, hırs gibi heteroseksüel rolleri sergileyebildiği ve bu yolla da erkekliklerini onaylattığı aktiviteler olarak değerlendirilmiştir (Kalof, 2014; Marvin, 1984). Bu çalışmalar, erkek egemen sporların yapıldığı mekânların kendine özgü değerleri, normları ve kuralları olan bir "erkeklik sığınağı" (Lenneis ve Pfister, 2015, s. 160) olduğunu iddia ederler. Ayrıca, erkeklerin bu mekânlarda otoritelerini ve egemenliklerini, rakiplerini feminize ederek ve kadınları aşağılayıcı tutum ve söylemlerle kutlayarak pekiştirdiklerini ileri sürmektedirler (Kalof, 2014, s. 3).

Clifford Geertz (1973), Bali'deki horoz dövüşlerini incelediği eserinde, sahada dövüşenlerin horozlar olmasına rağmen, aslında mücadelenin erkekler arası bir dövüş olduğunu öne sürmektedir. Horozlarıyla kendilerini özdeşleştiren erkekler, diğer erkeklerle horozları üzerinden ve dövüşlerin en önemli unsuru olan bahisler aracılığı ile statü mücadelesi sergilemektedirler. İspanya'nın Endülüs bölgesinde horoz dövüşlerini inceleyen Garry Marvin (1984) de bu dövüşlerin erkeklikle yakından ilişkili olduğunu savunmaktadır. Ancak Geertz'den farklı olarak, Endülüs toplumunda günlük yaşamda fiziksel şiddet ve agresiflik sergilemenin hoş karşılanmadığını ve bu tutumların aşağılandığını vurgulayan Marvin (1984), erkeklerin horozlarıyla özdeşlik kurmadığını, aksine agresifliğin ve şiddetin hayvani özellikler olarak görüldüğünü ve bu dövüşler aracılığıyla kendilerini bu niteliklerden uzaklaştırdıklarını iddia etmiştir.

1970'lerden itibaren spor üzerine yapılan antropolojik çalışmalar (Besnier vd., 2018a; Giulianotti, 2015; Ritchie, 2015), sporun icra

² Keskin (2021), Artvin boğa güreşlerini incelediği çalışmasında kadınların benzer şekilde sınırlı bir katılım gösterdiğini gözlemlemiştir.

edildiği toplumların değerlerini, kimliklerini, farklılıklarını, insanların devlet ve dünya ile kurdukları ilişkileri, normları ve hiyerarşileri yansıttığını ortaya koymuştur. Geertz'in (1973), Bali'deki horoz dövüşlerinin Bali toplumunun genel bir betimlemesini verdiğini iddia ettiği çalışması; Edmund Leach'in (1976) Trobriand adası yerlilerinin kriketi sömürgecilere karşı bir tepki aracı olarak nasıl kullandıklarını gösterdiği çalışması ve Whitney Azoy'un (1982) Afgan buzkaşı sporunun siyasi çağrışımlarını incelediği öncü çalışmalarından sonra, sporun "önemsiz bir eğlence gösterisi formu" (McGarry, 2010, s.151) olduğu inancı geride bırakılmış ve daha "ciddi" siyasi ve sosyal meselelere pencere açma özelliği olduğu kabul edilmiştir (Besnier vd., 2018b, s.16).

Sporun pencere açtığı sosyal meselelerden biri, doğal olarak toplumdaki cinsiyet rolleri olmuştur. Eric Dunning (1986), sporun cinsiyet kimlikleri ve rolleri üzerine ciddi mücadelelerin verildiği bir alan olduğunu iddia eder. Bu alanda insanların kendilerini ait oldukları gruplarla özdeşleştirdiklerini, bunun da öz benlik algısını ve gruptaki bireylerin hiyerarşik sırasını şekillendirdiğini iddia eder. Özellikle Batı'da sporun erkek egemen bir aktivite olarak ortaya çıktığı ve bu nedenle erkeklerin sosyal pozisyonlarına ve fiziksel kabiliyetlerine uygun şekilde geliştirildiği gözlenmiştir. Bunun sonucu olarak, cinsiyet farklılıklarının ve erkek hegemonyasının, sporun yapısı ve sporla bağlantılı bireylerin habitusunun ayrılmaz bir parçası haline geldiği gösterilmiştir (Pfister ve Bandy, 2015, s.224-225). Bu açıdan değerlendirildiğinde spor, hem sporcu hem taraftar olan erkekler için özel fırsatlar sunan, erkeklerin "ciddi oyunlarını" oynadıkları ve görünürlük yanında ekonomik, sosyal ve kültürel sermaye edindikleri bir "sosyal alan" olarak düşünülebilir (Lenneis ve Pfister, 2015, s.163).

Sporun erkeklikle ilişkisini inceleyen antropolojik çalışmalarda, erkeklik, diğer erkeklik araştırmalarında olduğu gibi, 2000'lere kadar daha çok kimlik çerçevesinde ele alınmıştır (Gutmann, 2023, s.65). Ancak Connell ve Messerschmidt'in (2005) geliştirdiği "hegemonik erkeklik" kavramı, erkekliğin statik veya kaçınılmaz bir olgu olmadığını, aksine farklı zaman ve kültürlerde ilişkisel olarak değişen bir yapıya ve biçime sahip olduğunu vurgulamaktadır. Muğla kırsalındaki boğa güreşlerini erkeklik sorunsalı bağlamında inceleyen bu çalışmada, antropoloji ve diğer sosyal bilimlerde de kabul edildiği üzere, erkekliğin sadece kadınlara baskınlık kurma durumu olmadığı, güç ilişkileri içinde değişken şekillerde tezahür ettiği

kabul edilmektedir. Boğa sahibi olmanın, bakım ve güreştirme süreçlerinin, diğer boğa bakıcıları ve sahipleri ile kurulan ilişkilerin, boğa güreşlerinde sergilenen performansların Muğla kırsalında imal edilen erkeklikle ilişkisi, bu erkeklik kavramı çerçevesi içinde incelenmiştir.

Bu çalışmanın, popüler hegemonik erkeklik kavramından kısmen farklılık gösterdiği nokta ise hegemonik erkekliğin kadınları ve diğer erkekleri kendi rızaları ile tahakküm etme biçimlerinden (Connell ve Messerschmidt, 2005, s.846) ziyade, taşrada ideal olarak kurgulanmış erkekliğin kırılğanlığına, belirsizliğine ve imkânsızlığına vurgu yapılacak olmasıdır. Bu çalışmanın literatürden ayrıldığı bir diğer nokta da Muğla kırsalındaki boğa güreşlerinin İberya Yarımadası'nda yapılan çalışmalarda iddia edildiği gibi sadece "hiper erkeklik ritüelleri" (Mitchell, 1986, s. 394) olmadığını iddia etmesidir. Mitchell'in (1986) İspanya boğa güreşleri için ifade ettiği gibi Muğla'da da boğa güreşleri, sadece erkeklikle ilgili değildir. Her şeyden önce, kadınlar bu güreşlerde görünmez olmadıkları gibi seyirciler, boğa sahipleri, sahada boğaları yönlendirenler, hatta güreş ağası adayları arasında görülebilir. Fakat boğa güreşleri, çoğunlukla erkeklerin katıldığı bir aktivite olarak öne çıkmakta; kadınların varlığı ise istisnai durumlar veya haber konusu olarak algılanmaktadır. Boğa güreşlerinin farklı bir kavramsallaştırma içinde de incelenebileceğini akılda tutarak ve boğa güreşlerine dâhil olan kadınları konu edinecek paralel bir çalışmanın sürdüğünü belirterek, bu çalışmada taşra erkekliği ana sorunsal yapılmış, boğa güreşlerinin makbul erkeklik ve kırılğan erkeklik geriliminde oynadığı rol inceleme konusu yapılmıştır.

Teori ve yöntem

Boğa güreşlerinin, Muğla kırsalında tecrübe edilen erkekliğe yakından bakmamızı sağlayacak bir pencere sunduğunu iddia eden bu çalışmada, Geertz'in (1973) "yorumsamacı antropoloji" olarak tanımladığı teorik yaklaşımı kullanılmıştır. Geertz (1973, s. 5) bu teorisi ile kültürün insanlar tarafından örülen bir "anımlar ağı" olduğunu iddia eder ve antropolojinin rolünün de kültürel bağlamdaki bu anımları yorumlamak olduğunu söyler. Geertz'in yorumsamacı teorisini dayandığı önemli iddialardan bir tanesi, kültürün, insanların tecrübe ettikleri dünyayı anlamlandırmak ve düzenlemek maksadıyla geliştirdikleri semboller ve anımlar seti olduğudur. Bu doğrultuda, Geertz insanların sergiledikleri davranışları sebep-sonuç ilişkisiyle açıklamak yerine bu davranışların insanlar için ne

anlama geldiğini anlamaya çalışır. Bu amaçtan yola çıkarak, antropoloğu gözlemlediği davranışları tarif etmenin ötesine geçip bu davranışlar altında yatan daha derin katmanları çözümlemeye, yani “yoğun betimlemeye” (Geertz, 1973, s.6-13) yönlendirir. Geertz’in teorisini oluştururken vurguladığı diğer bir nokta, bağlamın önemidir. Yani, anlamlar ve semboller içlerinde bulundukları bağlamdan bağımsız şekilde anlaşılamaz. Sosyal, tarihsel ve kültürel bağlamı hesaba katmayan bir yoğun betimleme girişi, aşırı yorumlama ve basitleştirme riski taşır (Geertz, 1973, s.30). Geertz (1973), yorumsamacı antropolojinin örneğini, klasikleşmiş Bali Horoz Dövüşünün Yoğun Betimlemesi adlı makalesinde verir. Bali’de incelediği horoz dövüşünün sıradan bir spor olmadığını, Bali toplumunun derinlerine gömülü olan değerleri, sosyal gerilimleri ve hiyerarşik yapıyı yansıttığını iddia eder. Sıradan bir eğlence gibi görünen bir aktivite, aslında kültürel göndermeler ve toplumsal anlamlandırmalarla yüklüdür.

Muğla kırsalında gerçekleşen boğa güreşlerini Geertz’ı takip ederek inceleyen bu çalışmada, boğa güreşlerinin, sadece bir spor veya eğlence değil, katılımcıları için taşıdığı anlamlar ve semboller bütünü olduğu kabul edilmiştir. Erkeklerin güreşlere yüklediği anlamlar, duygular ve değerler incelenmiş; güreşlerin toplumdaki normları ve bu normların yarattığı gerilimleri nasıl yansıttığı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Boğa güreşlerinin bu çerçeve içinde incelenmesinde, veriler etnografik yöntemler kullanılarak elde edilmiştir. Muğla’nın turistik merkezlerin yoğunlaştığı kıyı şeridinin arkasındaki daha yüksek rakımlı bölgesinde yer alan Ula merkez, Yerkelik, Alçı, Kötekli, Yenice ve Yeşilyurt köy ve mahallelerini kapsayan bir alanda gerçekleştirilen bu çalışma, daha fazla uzun dönemli katılımcı gözleme, kısmen de yüz yüze mülakatlara dayanmaktadır. Araştırmacının bu bölgede uzun süredir ikamet ediyor olmasından dolayı, görüşmecilerle önceden kurulmuş olan güven ilişkileri, alan çalışmasının herhangi bir zorluk olmadan yürütülmesine olanak tanımıştır. İlgili alan araştırması ve mülakatlar için gerekli olan etik kurul onayı alınmıştır.³

Çalışma boyunca yedi boğa güreşi organizasyonuna katılmış, sayısı 200’e yaklaşan canlı boğa güreşi izlenmiştir. Yüz yüze görüşmeler iki şekilde yürütülmüştür. Güreşler sırasında seyirciler ile arena dışında güreşi tamamlamış veya

sırasını bekleyen boğa sahipleri ve bakıcıları, hakem heyeti üyeleri ve güreşleri düzenleyen komite üyeleri ile sohbetler yapılmıştır. Kaydedilen bu sohbetlerin sayısı doksan sekizdir ve uzunlukları iki dakika ile 52 dakika arasında değişkenlik göstermektedir. Soruları yapılandırılmamış sohbetlerin gidişatına uygun olarak ve katılımcıların düşüncelerini, duygularını ve deneyimlerini yapılandırılmış sorulu mülakatlara göre çok daha rahat paylaşabildikleri, araştırmacının gündelik sorularla dâhil olmaya çalıştığı bu görüşmeler sayesinde çalışmanın bulgularını oluşturan verilere ulaşılmıştır. Kendiliğinden gelişen bu görüşmelerin dışında, daha çok boğa güreşlerinin kuralları, boğa bakımı, boğanın güreşe hazırlanması, güreşlerin organizasyonu ve tarihi hakkında bilgi almak amacıyla dokuz kişi ile araştırmacının sorularıyla yönlendirdiği, derinlemesine mülakata dayanan görüşmeler yapılmıştır. Görüşülen kişiler arasında, diğerlerinin ‘eski boğacı’ olarak nitelendirdiği ve artık yalnızca seyirci olarak güreşlerle ilgilenen 81 yaşındaki bir boğa sahibi; on dört farklı güreşte ağılık kazanmış bir güreş ağısı; güreşlere sponsor olarak katılan dört esnaf ve Alçı mahallesi güreşlerini organize eden üç komite üyesi bulunmaktadır.

Victor Turner’ın ritüelin etnografik incelemeleri kapsamında “sembolik anlamın en çok inşa edildiği zaman aralığı” (akt. Besnier vd., 2018b, s.162) olarak tanımladığı ritüel öncesi organizasyon aşamasını, bir köydeki güreş organizasyonunu başından itibaren takip ederek araştırma metodolojisi olarak uygulamak mümkün olmuştur. Bu pasif katılımlı gözlem sayesinde, erkeklerin boğalara ve güreşlere yükledikleri ekonomik, sosyal ve kültürel değerler ve kurdukları erkekler arası dayanışma ve rekabet ilişkileri yakından gözlemlenebilmiştir. Mülakatlar ve katılımcı gözlemler dışında bir diğer veri kaynağı ise boğanın bakımı ile ilgilenen kişilere farklı mekanlarda ve zamanlarda eşlik ederek, aktif katılımlı gözlem suretiyle elde edilen bilgiler olmuştur. Boğasını antrenman amacıyla yürüten genç bir boğa bakıcısına bu yürüyüşlerde eşlik edilmiş, ayrıca bir güreş boğasının barındırıldığı ahır ziyaret edilerek, beslenme pratikleri, ait olduğu hane üyelerinin boğayla kurdukları iletişimler gözlemlenerek farklı insanların boğaya yükledikleri değişik anlamlara ve değerlere ulaşılabilmiştir. Bu sayede çalışmanın bulgularına ulaşmada kullanılan veriler zenginlik, çeşitlilik ve detay kazanmıştır.

Muğla kırsalında erkeklik halleri

Muğla kırsalındaki erkeklerin, makbul ancak zorlayıcı erkeklik beklentileriyle güreşler aracılığıyla

³ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurul Başkanlığı’nın 7 Ocak 2025 tarihli, 240148 sayılı protokol ve 6 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

başa çıkma çabalarına ve aynı zamanda bu beklentileri yeniden üretme biçimlerine odaklanan bu çalışmada, öncelikle boğa güreşlerinin yapıldığı ve erkeklerin yaşadığı mekân olan taşradan ve kırılğan erkeklik kavramından bahsetmek gerekiyor.

Taşra, dışarıdan bakıldığında sakın, öngörülebilir bir yaşam ritmi sunan bir mekândır. Osman Özarslan'ın (2016, s.27) dikkat çektiği gibi taşra sadece bir coğrafi alan değil, merkezle karşılıklı kurulmuş olan tarihsel ve sosyal ilişkilerin sonucu oluşmuş bir kültürel alandır. Tarihsel olarak üretilmiş olan bu sosyal ve coğrafi yapı, orada yaşayan insanlar tarafından sosyal sınıf konumu, cinsiyet ve taşrada bulunma sebebi gibi yapısal değişkenlere bağlı olarak farklı şekillerde algılanır (Rye, 2006). Mesela taşranın tekdüzeliği kalabalık şehirlerde yaşayan ve taşraya gönüllü göç etmiş insanlar için çekici gelirken yerel halk için genelde can sıkıntısı anlamına gelir. Taşranın farklı insanlar için tezat duygular sunması daha çok hayattan beklentilerin ve özelemlerin yerine getirip getirilmemesi ile ilgilidir. Özellikle gençler için kalabalık şehirler heyecan, maddi zenginlik, hayat ile ilgili arzulara ulaşılabilir bir mekân vaat ederken, taşra bu beklentilerin yoksunluğunun hissedildiği bir mekândır (Jeffrey, 2010, s.473; Schielke, 2008, s.252, 258).

Muğla kırsalı bu genel taşra tanımlaması ile bazı noktalarda ortaklaşırken, bazı farklılıklar da gösterir. Türkiye'de genellikle dinsel gericilik ve siyasi tutuculuk gibi olumsuz çağrışımlarla tahayyül edilen taşra (Özarslan, 2016, s.26), Muğla söz konusu olunca farklı anlamlar taşır. Muğla taşrası, iş arayışı gibi zorunluluklardan kaynaklanmayan, "yaşam-tarzı" göçü olarak tanımlanabilecek, varlıklı insanların genellikle mülk alıp sürekli olarak yerleştiği bir mekândır (Ertuğrul, 2017, s.84). Daha çok kıyı kesimlerinde görülen bu göç, pandemi sonrası kentin tüm kırsalına yayılmış durumdadır. Muğla taşrasının varlıklı ve kentli kesimlerce arzulanır bir mekân olması, yerel halkı diğer taşralılardan farklı kılar. Mesela, Muğla kırsalında ekonomik yoksunluk nadir görülür. Arazi fiyatlarının yüksek olması ile yerli halk küçük bir tarla satarak en azından bir süre rahat bir şekilde yaşayabilir. Göç edenlerin sürekli yaşamı tercih etmesiyle de yerli halk şehirlilerle hem mesafe hem de günlük etkileşimler bakımından devamlı temas halindedir. Yaşadıkları mekânın şehirliler tarafından arzulan bir yer olması, yerli halkın kırsalı sahiplenmesine ve olumlu bir ilişki kurmasına da katkıda bulunmaktadır. Boğa güreşlerini incelemek amacıyla gerçekleştirilen

mülakatlar ve gözlemler, diğer taşra çalışmalarının (Jeffrey, 2010; Mains, 2007; Masquelier, 2013; Schielke, 2008) ortaya koyduğunun aksine, erkeklerin hayallerini gerçekleştirmek veya iş bulma amacıyla büyük şehre göç etme arzularının olmadığını göstermektedir. Gitmek isteyenler için ekonomik imkânlar mevcuttur ve eğitim ya da iş sebebiyle ayrılanlar artık kırsalda yaşamamaktadır. Kırsalda kalanlar ise göreceli olarak yakın olan şehir merkezindeki devlet kurumlarında memurluk veya kırsalda esnafılık, hayvancılık, zanaatkarlık ve işçilik yapmaktadır. Boğası olan her erkeğin ailesi, hayvancılıkla bir şekilde bağlantılıdır. Kendileri tam zamanlı bir işte çalışıyor olsalar bile ya kendilerinin ya da anne babalarının ve yakın akrabalarının, kurbanlık ya da süt elde etmek için besledikleri büyük baş hayvanları vardır. Bazı boğa sahiplerinin kendileri hayvan besicisi veya kasaplık yapmaktalar. Kısacası, boğa ile ilişkili erkekler ciddi ekonomik yoksunluk yaşamamaktadırlar. Mülklerden elde edilen gelirlerin yanı sıra maaşlı işlerde de çalışmakta, Muğla kırsalında yaşamaktan memnuniyet duymakta ve hepsinin hayvancılıkla yakından veya uzaktan bir ilişkisi bulunmaktadır.

Muğla taşrasında yukarıda sözü edilen olumlu sayılabilecek koşullarda yaşayan erkeklerin tecrübe ettikleri makbul erkeklik, bu çalışmada "toplumca kabul gören erkeklik" anlamında kullanılmaktadır. Makbul erkeklik, toplumsal cinsiyet normlarına göre bir erkeğin nasıl davranması gerektiğini belirleyen, idealize edilmiş bir erkeklik biçimini ifade eder. Diğer bir deyişle, bu kavram, toplumun erkeklerden beklediği davranışların, tutumların ve rollerin bir yansımasıdır. Muğla kırsalında makbul erkeklikle ilişkilendirilen özellikler, Türkiye'nin taşrasında yapılan cinsiyet çalışmalarınca belirlenmiş ideal erkeklik normlarıyla benzerlik göstermektedir. Mesela, aile içinde otorite sahibinin erkek olması (Özkan ve Kaylı, 2022; Sayır, 2023), Muğla kırsalında da kabul edilir. Erkek, evin maddi sorumluluklarını üstlenir, çocukların eğitimi ve geleceği konusunda söz sahibidir. Bu, erkeğin 'güçlü bir baba' ve 'lider' olarak görülmesi için şarttır. Erkek, aynı zamanda ailesine sahip çıkma ve koruma sorumluluğunu da almalıdır (Bozok, 2018; Çakır ve Aksoy, 2016). Muğla kırsalında yaşayan erkekler de ailesini her türlü tehlikeden ve zorluktan korumaya çalışır. Bu hem fiziksel anlamda aileyi koruma hem de maddi anlamda ailenin geçimini, başkalarına muhtaç olmayacak şekilde sağlama olabilir. Evin babasının saygınlığının ve iyiliğinin aile içinde öncelikli olması gerektiği inancı (Bozok, 2018), Muğla kırsalında da kabul gören bir durumdur. O yüzden,

mesela, erkeğin öfkeli, kızgın olmasının ve kendini kontrol edememesinin ‘doğal’ olduğu varsayılır (Özkan ve Kaylı, 2022). Fiziksel olarak güçlü ve cesur olmak ve ‘efemine’ olarak tanımladıkları hareketleri ve duyguları aşağılamak (Sayır, 2023), Muğlalı erkekliğin de gereği olarak kabul edilir. Bu cinsiyet rollerine olan bağlılık, günlük hayatın ilişkiselliği içinde farklı şekillerde tecrübe edilse ve genç nesil ile değişimler gösterse de (İşçi Pembeci, 2021), toplumda makbul erkeklik olarak görülme devam etmektedir.

Erkeklik üzerine yapılan çalışmalar uzun süre erkeklerin uyması beklenen ideal kültürel normlar üzerine odaklanmıştır. Fakat son yıllarda bu beklentilerin sıkıntılı doğasına ve bu durumun katı standartlara ulaşamadıklarını düşünen erkeklerin davranışlarına nasıl yansdığına odaklanan çalışmalar artmıştır (DiMuccio ve Knowles, 2019, s. 34). Bu çalışmalar, erkeklerin ataerkil toplumlarda sürekli olarak kabul gören bir erkeklik mücadelesi vermek zorunda kaldıklarını ortaya koymakta; dolayısıyla, erkeklik kavramının aslında kırılgan olduğunu göstermektedir. Yani erkekler, statülerini kazanma ve sürdürme çabası içinde sürekli bir mücadele içerisindeyler. Erkekler, erkekliklerini ikna edici bir şekilde kanıtlamazlarsa statülerini kaybetme riskiyle karşı karşıya kalırlar. Pek çok erkek için erkeklik statüsünü kazanma ve savunma baskısı kaygı yaratır ve erkekler bu kaygıyla mücadele etmek için farklı yöntemler denerler (DiMuccio ve Knowles, 2019, s. 25). Kadınlar veya diğer erkekler üzerinde şiddet yoluyla hakimiyet kurarak statülerini geri kazanmaya çalışmanın yanı sıra (Bridges ve Pascoe, 2014; Schilt ve Westbrook, 2009), risk alma, aşırı rekabetçi olma, fiziksel saldırganlık, feminen olarak kabul edilen davranış, konuşma ve duygulardan uzak durma gibi davranışlar bu yöntemler arasındadır (Pfeffer, vd., 2016).

Muğla kırsalında yaşayan erkekler için de sahip oldukları erkeklik statüsü giderek istikrarsız hale gelmekte ve bu statüyü kazanma ve sürdürme konusunda artan bir baskı hissetmektedirler. Özellikle genç erkekler için evlilik, çocuk sahibi olma, ekonomik üretkenlik gibi erkekliği tanımlamanın ve sergilemenin bugüne kadar güvenilir yollarına erişim artık eskisi gibi kolay değildir. Küresel neoliberal politikalarla eşlik eden ekonomik gerileme ve yoksullaşma Muğla taşrasının erkeklerinin yaşamlarını da oldukça istikrarsızlaştırmış durumdadır. Geçmiş nesillere göre dezavantajlı durumda olan erkekler artık babalarının ve dedelerinin ideal erkekliğini

yeniden üretememekteler. Tarım ve hayvancılığın değersizleşmesi, eğitimin tatmin edici bir istihdam garantisi sunmaması ve mevcut işlerin genellikle düşük maaşlı, tekdüze ve sıkıcı olarak nitelendirilmesi, bu erkeklerin erişkin erkeklerden beklenen geleneksel standartlara ulaşmalarını zorlaştırmaktadır. Üstelik, toplumun kötüye gidişinin sebebini yapısal faktörlerden ziyade genç erkeklerin tembelliği olarak gören eski neslin eleştirilerine maruz kalmaktadırlar. Kısacası, Muğla taşrasında erkeklik, hegemonik görünümünün ötesinde, oldukça kırılgan ve istikrarsız bir yapıdadır.

Erkeklerin uymaları beklenen kültürel normların kırılganlığına odaklanan çalışmaların (Bridges ve Pascoe, 2014; DiMuccio ve Knowles, 2019; Pfeffer, vd., 2016; Schilt ve Westbrook, 2009) öne sürdüğü gibi, bu kırılganlık Muğla kırsalındaki erkekler üzerinde de kaygıları tetiklemekte ve bu kaygılar, bir dizi telafi edici davranışı motive etmektedir. Mesela, erkek çocuklarında dahi oldukça yaygın olan küfürlü konuşma, aşırı alkol tüketme, ev içinde eşlerine ve çocuklarına şiddet uygulama ve kamusal alanda kavgalara karışma gibi davranışlar, bu telafi edici davranışların bir parçası olarak yorumlanabilir. Erkeklik statüsünün kaybına duyulan endişeyle mücadele etmek için geliştirilen bu davranışlar, toplum tarafından nahoş olarak kabul edilmekte ve onaylanmamaktadır. Böyle bir bağlamda, boğa güreşleri ideal erkek statüsü tehdit altında olan erkeklerin endişeleriyle mücadele edebilmesi için toplum tarafından onaylanan, hatta takdir edilip yüceltilen bir fırsat sunmaktadır. Boğa gibi heybetli bir hayvana sahip olmak, yanında yürürken bu görüntüye alışık olmayanların durup hayranlıkla izlediği kişi olmak, çoğu insanın yanına yaklaşmaktan çekindiği, agresiflikleriyle ünlü devasa bir hayvanı yönetmenin verdiği güven duygusu, erkeklerin ayrıcalıklı erkeklik iddiasını sürdürmesine olanak vermektedir.

Boğa sembolü ve erkek

Boğa güreşleri ve boğanın sembolik anlamı üzerine yapılan çalışmalar (Sahgal, 2020; Twiss ve Russell, 2009), boğanın çeşitli kültürlerde kuvvet, üreme gücü, dayanıklılık, zindelik ve kararlılık sembolü olarak algılanan özelliklerinin, aynı zamanda erkeklerin toplumda statü elde edebilmesi için de gerekli nitelikler olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, boğa güreşlerinin erkekler için erkekliklerini kanıtlama fırsatı sunduğunu belirten bir literatür mevcuttur (Brandes, 1980; Driessen, 1983; Marvin, 1984; Pitt-Rivers, 1971). Bu

çalışmaların incelediği güreşlerden farklı olarak Muğla'da boğaların sahiplerinin boğalarıyla ilişkisi rekabet değil, müttefikliktir. Bu açıdan, Muğla boğa güreşleri daha çok horoz veya köpek dövüşlerine benzer; sahnede iki hayvan güreşiyormuş gibi görünse de aslında güreşenler bu hayvanların sahipleridir. Güreşen boğaların gösterdiği cesaret, azim ve dayanıklılık gibi özellikler, seyircilerin hayranlık duyduğu ve takdir ettiği niteliklerdir. Bu bağlamda, boğa güreşlerinin yapıldığı arena, erkeklerin boğayla özdeşliklerini ve böylece ideal erkeklik niteliklerini performatif bir şekilde sergileyebildikleri bir alandır.

Boğa, ideal erkeklik özelliklerini ifade etmesi sebebiyle güçlü bir semboldür fakat Claude Levi-Strauss'un (1964) dikkat çektiği gibi, semboller kendi başlarına değil, bir semboller grubu içerisinde ve diğer sembollerle kurdukları zıtlık ilişkileri bağlamında değerlendirildiğinde daha anlamlı hale gelir. Bu bakış açısıyla, boğa sembolünün karşıtlığının, dişi sembolü olan inekle kurulduğu iddia edilebilir. Boğa sembolü, inekle olan karşıtlığı sayesinde anlam kazanır. Boğa, üreme için gerekli olan erkekliği temsil ederken; inek, doğurganlığı ve yeni bir yaşamın doğuşunu simgeler. Boğa, rekabet ve çatışma bağlamında güç, başına buyrukluk ve saldırganlıkla ilişkilendirilirken; inek, nazik, uysal, barışçıl ve evcilleştirilmiş niteliklerle, yani kadınlarla özdeşleştirilen özelliklerle ifade edilir. Boğa, aynı zamanda tarlalarda, yani ev dışı hayatta doğaya karşı fiziksel bir mücadele vermesi, evin geçiminde önemli bir ekonomik rol oynaması üzerinden de erkeklerin geleneksel cinsiyet rolleriyle örtüşmektedir.

Boğanın ve ineğin Muğla kırsalındaki insan yaşamına nasıl dâhil olduğuna baktığımızda, boğa bakımının belirgin bir şekilde erkeklerin sorumluluğunda olduğunu, ineklerin beslenmesi ve sütün sağılması gibi tüm bakım süreçlerinin ise kadınlar tarafından üstlenildiğini görebiliriz. Boğa yetiştirilen hanelere gidildiğinde, boğalara diğer hayvanlardan ayrı, özel bir alan tahsis edildiği ve beslenmelerinde, ineklerin daha düşük maliyetli ot balyalarına dayanan diyetinden farklı olarak, burçak, kuru üzüm ve pekmez gibi daha pahalı yiyeceklerin kullanıldığı görülür. İnekler ise topluca bir arada tutulur ve kadınlar tarafından, erken baharda taze otlarla beslenmeleri için dolaştırılır. Boğalar, güreşlerden birkaç ay önce kuvvetlenmeleri amacıyla erkekler tarafından yokuş tırmanma ve uzun mesafeli yürüyüş gibi fiziksel olarak zorlayıcı antrenmanlara tabi tutulur. İşlek yol kenarlarında, birkaç erkeğin yanında yürüyen

boğalar ilgi çeken bir manzara oluştururken, inekler yoldan geçen bir insan için fark edilmezler. Onları, kadın çobanlarıyla birlikte görmek için insanların bulunmadığı ormanlık ve otlak alanlara gitmek gerekmektedir. Boğa ile inek arasında kurulan ikili karşıtlığı, isimlendirme pratiğinde de görürüz. Örneğin, boğalara «Cellat», «Müteahhit», «Saddam», «Matkap», «CEO», «Kara Bela», «Ecel», «Psikopat», «Mafya» ve «Çapkın» gibi erkeklikle ilişkilendirilen isimler verilmekte ve bu isimler sosyal medya hesapları ile güreşlerde sürekli olarak anons edildiği için herkesçe bilinmektedir. Öte yandan, ineklerden bazıları kadınlar tarafından «Bahar», «Beyazgül», «Sarıgül» ve «Cilveli» gibi isimlerle anılmakta, bu isimler ise hanenin kadınları ve çocukları dışında neredeyse kimse tarafından bilinmemektedir.

Boğayı erkekle, ineği kadınlara sembolik olarak özdeşleştirmek ve bu taksime uygun şekilde günlük yaşamda iş bölümü ve pratikler geliştirmek, erkeklerin erkeğe daha yüksek bir statü vermesine olanak tanıyan ikili bir karşıtlık yaratmaktadır. Boğa ve inek sembollerinin karşıtlığı üzerinden erkek, kadın karşısında üstün bir statü kazanmakta; bu da boğa sembolünün anlamlarını benimseyerek toplumdaki ideal erkeklikten beklenen niteliklere sahip olduğunu ifade etmesine yardımcı olmaktadır. İdeal erkeklik özelliklerini yansıtan heybetli bir boğaya sahip olmak ve onu kontrol edebilmek, onlara kendilerini kamusal alanda kadınlara ve diğer erkeklerle hükmedebilen, özgüvenli, amaçlı, disiplinli, sorumluluk sahibi ve cesaretli erkekler olarak sunma imkânı tanır.

Taşra eğlencesi ve boğa güreşleri

Gittikçe ağırlaşan ekonomik koşullar altında, ailelerini geçindirmekte, yeni bir aile kurmakta ve ekonomik bağımsızlıklarını sürdürmekte zorlanan taşralı erkekler için bu baskılardan geçici de olsa uzaklaşmalarını sağlayacak eğlence imkânları oldukça sınırlıdır. Kadınlar içinse düğünler ve misafirlikler dışında neredeyse hiçbir sosyal etkinlik bulunmamaktadır. Köy kahveleri, erkeklerle eğlence fırsatı sunan geleneksel mekânlardır. Ancak, bu yerlerde oynanan okey ve iskambil, yalnızca ileri yaş ve orta yaş grubu erkeklerin bir kısmı için cazip bir eğlencedir. Genç erkekler ise hafta içi akşamları ve özellikle pazar günleri, kuytu bir köşede arkadaşlarıyla bir araya gelerek cep telefonlarından çaldıkları müzik eşliğinde sohbet edip içki içmeyi daha çok tercih etmekte.

Taşrada eğlence imkânları her zaman bu kadar kısıtlı değildi elbette. Özarslan'ın (2016) dikkat çektiği gibi 1980'lere kadar taşrada çok çeşitli

geleneksel eğlence formları mevcut görünüyor. Bu eğlence formları genelde armağan ilişkisi ve dayanışma üzerine kurulmuş karnavalesk unsurlar barındıran ve genellikle askerlik öncesinde, erkek çocukların doğumundan sonra ve hasat dönemi sonrasında erkekler tarafından erkekler için organize edilen eğlencelerdir (Özarslan, 2016, s.61). 1980'lerin liberal dönüşümüyle beraber geleneksel eğlence tarzı silinirken, kentlerde kök salmış olan Amerika tarzı eğlencenin fazlası kentlerden taşraya transfer edilmeye başlanmış. Eğlencenin erkek eğlencesi olarak tanımlanmasından dolayı, bu yeni tarz taşra eğlencesi de içki, müzik ve kadın unsurlarını barındırmakta. Bu durum, kentlerdeki gazinoları taklit eden gece kulüplerinin taşrada ortaya çıkmasıyla sonuçlanmış (Özarslan, 2016, s. 64).

Özarslan'ın sahasından farklı olarak, bu çalışmanın yapıldığı bölgede gazino tarzı eğlence merkezleri bulunmamakta. Muğla kırsalındaki erkekler için düğünler ve akranlarıyla bir araya gelerek içkili sosyalleşmek dışında pek az eğlence seçeneği var; bu da yalnızca turistik merkezlerdeki mekanlarla sınırlı. Ancak bu mekanlar, yerel halk için oldukça pahalı ve genellikle turistlere yönelik olan eğlence tarzı onlar için çekici gelmemektedir. Böyle bir eğlence yoksunluğunda, boğa güreşleri taşralı erkekler için çekici bir eğlence kaynağı sunmaktadır.

Mülakatlar ve sohbetler sırasında 'Neden boğa güreşlerine ilgi duyuyorsunuz?' sorusuna erkekler genellikle 'eğlence için' yanıtını vermişlerdir. Erkekler, güreşlerin düzenlenmesinden birkaç gün önce eğlenmeye başlarlar. İki gün önce, çevre köylerden ve kasabalardan davet edilen boğalar ve sahipleri, davul zurna eşliğinde karşılanmaya başlanır. Akşamları rakı sofrası kurularak misafirler ağırlanır ve müzik eşliğinde eğlenceler başlar. Bu eğlenceler, güreşler sırasında seyircilerin de katılımıyla daha büyük bir etkinliğe dönüşür. Güreşleri en dikkatle takip edenler genellikle yaşlı erkeklerdir ve o an güreşen boğaların sahibinin yakınlarıdır. Seyircilerin çoğu, üstü gölgelikle kapatılmış traktör kasalarında aile üyeleri ve dostlarıyla piknik yaparken, bu 'aile' alanlarının dışında genellikle birkaç erkeğin küçük bir masa etrafında içki, yiyecek ve sigara değiş tokuşu yaparak sohbet ettiği gruplara rastlanır. Bu masalara, ücret karşılığında müzik hizmeti sunmak için dolaşan kişiler de bulunur.

Güreşler sabah saatlerinde başlar ve güneş batarken sona erer. Seyirciler evlerine döner, ancak eğlence çoğu erkek için devam eder. Misafirlerin

bir kısmı güreşi organize eden köyün erkekleriyle eğlenmeye devam ederken, evlerine dönenler kendi köylerinde bir araya gelerek günün güreşlerini, güreş alanına gidişlerini, kurdukları yeni ilişkileri, boğaların performansını konuşmaya devam ederler. Bu eğlenceler, geç saatlere kadar sürer; ertesi gün iş günü olması nedeniyle sona erer, gelecek hafta başka bir güreşte tekrar bir araya gelmek üzere son bulur.

Boğa güreşlerinin erkekler için bir eğlence fırsatı olmasının yanı sıra, Özarslan'ın (2016) 1980 öncesine atfettiği geleneksel taşra eğlenceleriyle olan benzerliği de dikkat çekmektedir. Bu güreşlerin ilk ne zaman ve nerede yapıldığına dair yerel halkın ortaklaştığı bir tarih mevcut değildir. Yaşlı köylülerin anlattıklarına göre, boğa güreşleri 1960'ların sonunda ortaya çıkmış görünmektedir. 1980'lerden itibaren Algı-Yerkesik bölgesinden diğer köylere yayılmaya başlamış ve daha düzenli aralıklarla yapılır hale gelmiş. Özarslan'ın (2016, s.62) "tamamlayıcı" eğlence formu olarak nitelediği tarza benzer şekilde boğalar, toprağın işlenmesi ve harman dönemlerinde kullanıldıktan sonra eğlence amacıyla güreştirilmekteymiş. Günümüzde ise boğaların yerini tarım makineleri almış durumda ve boğalara tohumlama dışında bir ihtiyaç kalmamış. Yine de bölgede oldukça fazla sayıda boğa bulunmaktadır. Her bir güreşe yaklaşık yüz boğa katılmakta ve güreşler her hafta sonu farklı mekânlarda, genellikle farklı boğalarla düzenlenmektedir. Tarımda işlevi kalmamış ve bakımı zor olan bir hayvanın bu kadar çok kişi tarafından hala sahipleniliyor olması erkeklerin boğaya farklı bir anlam ve işlevsellik yüklediğini göstermektedir. "Eğlencesizlik mekânı" (Özarslan, 2016, s.162) olarak tanımlanabilecek bir mekân olan taşrada, boğa güreşleri erkekler için kültürel olarak kabul gören bir eğlence imkânı sunmakta. Günlük yaşamda erişemedikleri beklentilerin baskısı, bu eğlence sayesinde geçici de olsa hafiflemektedir. Boğa güreşleri, erkeklerin arkadaşlarıyla keyifli vakit geçirmesine, güreş organizasyonlarında görev almışlarsa emeklerinin takdir edilmesine, yeni dostluklar kurmasına ve gelecek hafta sonu başka bir güreşin getirdiği umutla erkeklik mesaisine başlamalarına olanak tanımaktadır.

Para harcama ve erkeklik

Antropolojinin spor çalışmalarına en büyük katkılarından birisi sporun ve ilişkili aktivitelerin görünüşte "irrasyonel" yönlerini, yani sembolik ve duygusal boyutunu açıklayabilme becerisi olabilir (Besnier vd., 2018b, s.158). Bronislaw

Malinowski'nin (1984) Trobriand Adalarındaki kula değişimini okumuş olan antropologların, kâr amacı güden, rasyonel Homo Economicus kavramını sorgulamaları zor olmamıştır. Bu ada grubundaki yüksek statülü erkekler, civardaki adalarda yaşayan ticaret ortaklarından biçimsiz deniz kabuğu kolyeleri ve kol bantları elde etmek için hatırı sayılır bir zaman ve çaba harcıyorlardı. Bu nesneler nadiren para karşılığında satılıyordu ve kol bantlarının çoğu o kadar küçüktü ki onları giyebilen yetişkin sayısı çok azdı. Malinowski'nin (1984, s.186) belirttiği gibi bu nesnelere sahip olmanın sonucunda elde edilen şöhret, değerlerinin ana kaynağını oluşturuyordu. Kula nesneleri herhangi bir insanda uzun süre kalmadığından ve de ticaret ortakları arasındaki ilişkilerin uzun süreli olması gerekliliğinden, kula çemberi geniş bir okyanus alanına dağılmış adalarda yaşayan binlerce insanı birbirine bağlama etkisine sahip olmuştur.

Antropolojinin keşfettiği bir diğer olgu da insanların ritüelleri ve törenleri finanse etmek için yıkıcı olabilecek borçlara girebileceğidir. Bu davranış piyasa ekonomisinin mantığına aykırı görünse de hediye ekonomisi olarak adlandırdığımız, metaların alınıp satılması yerine takas edildiği ekonomi mantığı açısından oldukça mantıklıdır. Hediye ekonomisinde sadece mallar değil, aynı zamanda emek, hizmet, misafirperverlik hatta ritüellerin ve törenlerin kendileri de takas edilebilir. Kazanç bir kişinin itibarı ve şerefiyle ölçülür ve verenler ile alanlar arasında uzun zaman içinde gelişen güven bağları dayanışmayı güçlendirir. İnsanlar bir hediye ekonomisine dâhil olduklarında, hediyeleri kabul ettikleri kadar vermek de zorundadırlar. Hediye kavramını sorunsallaştıran ilk antropolog olan Marcel Mauss'un (1990, s.6) dediği gibi hediye vermeyi veya verilen hediye reddetmek savaş ilanına eşdeğerdir, ittifak ve ortaklığı reddetmektir.

Muğla kırsalında düzenlenen boğa güreşlerinin en dikkat çekici unsurlarından biri, erkeklerin sürekli ve çeşitli şekillerde para harcamasıdır. Bu harcamalar, güreşlerde elde edilecek bir meta karşılığında yapılmaz; aksine, hediye, bağış biçiminde gerçekleşirler. Mauss'un teorisini takip ederek, boğa güreşlerinin, erkeklere paralarını törensel bir biçimde harcama imkânı sunduğunu ve bunun da erkekler için itibar kazanma aracı olduğunu söyleyebiliriz.

Boğa güreşlerinde para çeşitli şekillerde harcanmaktadır. Güreşlerin yapılacağı köy veya mahallede erkekler, aylar öncesinden organizasyon için gerekli olan parayı bağış olarak toplamaya başlarlar. İlk olarak, köyün ve mahallenin esnafından

başlanır ve bu çember, il ve hatta iller arası tanıdık ağlarıyla genişletilerek yerel halkın “bizi seven abilerimiz” diye adlandırdığı “sponsorlar” bulunur. Yerel esnafın bağışları neredeyse bir zorunluluk haline gelir; zira bağış yapmamak, ciddi eleştirilerin ve dışlanmanın önünü açar. Bağış miktarı düşükse genellikle ilan edilmezken, çevreden gelen bağışların sahipleri sosyal medya ve güreş sırasında anons edilerek duyurulur. Bazı organizasyonlarda ise bağışçılara özel plaketer sunulmakta ve bu sunumlar sosyal medyada paylaşılmaktadır. Güreş günü boyunca bağış toplama işlemi devam eder. Tertip komitesine ve cazgıra yapılan bağışlar, cazgır tarafından coşkulu bir şekilde anons edilir; bağışçının varsa işyerinin adı da vurgulanarak eğlenceli manilerle duyurulur ve anons, “şanınız yürüsün” ifadesiyle sonlandırılır. Ayrıca, alkolün bol tüketildiği kalabalık erkek grupları arasında bağış toplama rekabeti de eğlenceli bir hale dönüşebilir. Bir grup üyesi, bir miktar bağışta bulunduğunda, cazgır bu bağışı anons edince grup içinden alkışlar kopar; ardından başka bir erkek, daha yüksek bir bağış yaparak daha fazla alkış almak için yarışa girer.

Paranın en görünür olduğu anlar, belki de boğa sahiplerinin ve yakınlarının boğalarının başında davul ve zurna eşliğinde para saçtıkları sahnelerdir. Aslında, boğaların üzerine para saçma geleneği, güreşlerden bir veya iki gün önce, güreşecek boğaların köyün merkezinde halka sergilendiği zaman başlar. Boğalar, boynuzlarından iplerle bağlanarak bir yere sabitlenir ve etraftaki insanlar, paralarını havaya fırlatarak bu kutlamaya katılır. Benzer sahneler, güreşler sırasında da tekrar eder. İkili karşılaşmalar halinde gerçekleşen güreşlerde galip gelen boğanın boynuzlarına ip takılıp kontrol altına alındıktan sonra, davulcu ve zurnacının olduğu köşeye gidilir ve bu sırada bazen zeybek oyununun eşlik ettiği para saçma ritüeli tekrar edilir. Bu tören bazen o kadar uzun sürer ki, cazgır müdahale etmek zorunda kalır ve kutlamanın arena dışında devam etmesini rica eder.

Harcama ritüelinin en belirgin ve önde gelen sahnesi, ağalık seçimidir. Bazen sayıları elliye bulan ağa adayları için güreşlere ara verilir. Cazgır, adayları tek tek övücü maniler eşliğinde arenaya davet eder ve her biri dizilen sandalyelerine oturur. Sıra, cazgırın en baştan başlayarak her bir adayı tanıtmalarıyla ilerler; eğer adayın bir iş yeri varsa bu da mutlaka belirtilir (örneğin, “Datça’da 1000 apart sahibi sayın ...”) ve ne kadar bağışta bulunacağı sorulur. Bir sonraki aday, bu miktarı yükseltir ve bu şekilde en sona kadar devam edilir.

En son teklif edilen miktarın üzerinden bu sıralı teklif alma iki kez daha tekrarlanır; cazgır, en yüksek iki teklifi veren adayla müzakere ederek bağış miktarını artırmaya çalışır. Nihayetinde, en yüksek bağışta bulunan aday güreş ağası ilan edilir, poşusu giydirilir ve diğer adaylar ağa ile el sıkışarak tebrik ederler. Davulcu ve zurnacı çağrılır, ağa, kendisi önde olacak şekilde diğer adaylarla birlikte seyircileri selamlayarak arenayı dolaşmaya başlar. Turun sonunda hep beraber zeybek oynanır ve güreşlere devam edilir. Aslında, kimin ağa seçileceği ve bağışın miktarı, güreş öncesi tertip komitesinin hazırlıkları sırasında kararlaştırılmıştır. Güreş sırasında yapılan bu göstermelik seçim ve açık artırma, erkeklerin kamusal alanda seyircilere karşı oynadıkları “ciddi oyunlar”dan (Lenneis ve Pfister, 2015, s.163) biridir.

Güreşlerde para harcama biçimlerini klasik piyasa mantığıyla açıklamak mümkün değildir; çünkü bu harcamalar karşılığında bir kâr-zarar hesabı yapılmamaktadır. Dışarıdan irrasyonel bir şekilde havaya savrulan para gibi görünse de aslında hediye ekonomisi açısından gayet mantıklıdır. Erkekler bu para harcama ritüelleriyle hem itibar kazanmakta hem de erkekler arası yeni ittifaklar inşa etmektedirler. Örneğin, güreşlerin organizasyonu için bağışta bulunan esnaf, verdikleri paranın karşılığını itibar ve reklam yoluyla alır. Burada kazançtan çok kaybetmeme öne çıkmaktadır; zira bir esnafın komite üyelerine bağış yapmayı reddetmesi, göze alınamayacak bir risk oluşturur. Esnaf, bağışı reddettiğinin duyulması halinde başına gelecek olan dışlanma ve itibar kaybı sonucu zarar görecektir.

Boğaların üzerine davul zurna eşliğinde para saçma ritüeli, dışarıdan bakıldığında mantıksız bir eylem gibi görünse de aslında derin bir anlam taşımaktadır. Burada erkek, cebinden çıkardığı bir yığın kâğıt parayı savururken, seyirci önünde ideal bir erkekten beklenen maddi güce fazlasıyla sahip olduğunu sergilemektedir. Ağalık seçiminde müzayedeye konu olan şey para değil, toplumsal itibarın kamusal alanda törensel bir şekilde duyurulmasıdır. Ağaya verilen poşu sembolik bir nesnedir; işlevi olmamasına rağmen, şöhretten kaynaklanan bir değer taşımakta ve o şöhreti belgelemektedir. Bu yüzden Muğla kırsalındaki işletmelerde, poşunun dikkat çekici bir şekilde sergilendiğine sıkça tanık olursunuz. Özarslan’ın (2016, s.89) bir taşra gazinosunda erkeklerin paralarını törensel bir şekilde harcarak statülerini yükseltmeye çalıştığını incelediği çalışmasında belirttiği gibi, Muğla taşrasının erkekleri de boğa

güreşlerinde paralarını hediye biçiminde harcararak diğer erkekler arasında kendilerine bir yer ve itibar kazanmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda, boğa güreşleri piyasa temelli olmayan bir ilişki ve değiş tokuş sistemi olarak işlev görmektedir. Bu ilişkilerde değiş tokuş edilen nesne değil, erkeklik itibarıdır.

Sonuç

Boğa güreşleri, ulusal veya küresel bir üne sahip olmasa da, Muğla kırsalında yaşayan insanlar için günlük yaşamın monotonluğundan uzaklaşma, işleri bir kenara bırakma ve uzak köylerden gelen akrabalarla ve dostlarla bir araya gelerek keyifli vakit geçirme fırsatı sunmaktadır. Katılımcıların çoğu için mekânsal ve zamansal olarak geçici olan bu etkinlik, eğlencenin ardından günlük hayatlarına geri dönüşle sona ermektedir. Ancak taşralı erkekler için boğa güreşlerinin anlamı daha derin ve sürekli. Toplumun onlara sunduğu ayrıcalıklı erkeklik statüsünün ne kadar kırılgan olduğunu her geçen gün daha fazla kavrayan taşralı erkekler, zor bir durumla karşı karşıyadır. Normal şartlarda dahi sürdürülmesi zor olan güçlü, cesaretli, kendine güvenen, varlıklı ve çalışkan erkek imajını, zorlayıcı ekonomik ve sosyal koşullar içinde sergilemek neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Önceki nesiller için daha kesin bir kavram olan erkeklik artık daha kırılgan ve şüphelerle doludur. Kaybetmenin kabul edilemez, başarmanın ise imkânsızlaştığı ideal erkeklik statüsünü yeniden kazanmak veya en azından bu statüyü sürdürmek için ellerinde çok seçenek kalmamıştır. Bu çalışmada, boğa güreşlerinin, taşra erkeklerinin toplumsal onay almış ve makbul erkeklik niteliklerini sergilemek için kullanabilecekleri yeni bir imkân sunduğu iddia edilmiştir.

Güreşen hayvanın boğa gibi sembolik olarak ideal erkeklik nitelikleriyle ilişkilendirilmesi sayesinde, erkekler kendilerini boğayla, kadınları ise inekle özdeşleştirerek bir zıtlık ilişkisi kurmakta; bu yolla arzulanan özellikleri sergileyebilmekte ve aynı zamanda baskın erkeklik normlarını pekiştirmektedirler. Güreşlerin erkekler için bir başka anlamı, eğlence fırsatı sunmasıdır; bu eğlence, erkeklerin kırılganlıklarını daha fazla hissetmelerine neden olan erkeklik statüsünün geriliminden geçici olarak uzaklaşmalarını sağlamaktadır. Ayrıca, boğa güreşlerinde erkeklerin para harcama ritüellerine odaklanıldığında, dışarıdan irrasyonel bir israf olarak görülebilecek bu harcamaların piyasa temelli olmayan bir ilişki ve değişim sistemi içinde işlediği, bu sistemin ticaretinin ise erkeklik

itibarı olduğu savunulmaktadır. Ancak, birkaç ay boyunca her hafta tekrarlanan ve yüzlerce kişinin katıldığı bu eğlence sporunun insanlar için anlamı ve deneyimlenme biçimleri çok daha çeşitli ve karmaşıktır. Özellikle güreşlerde kadınların rolleri, deneyimleri ve görüşleri üzerine yapılacak çalışmaların önemi büyüktür.

Kaynakça

- Azoy, G.W. (1982). *Buzkashi, game and power in Afghanistan*. University of Pennsylvania Press.
- Besnier, N., Guinness, D., Hann, M., ve Kovač, U. (2018a). Rethinking masculinity in the neoliberal order: Cameroonian footballers, Fijian rugby players, and Senegalese wrestlers. *Comparative Studies in Society and History*, 60(4), 839-872. <https://doi.org/10.1017/S0010417518000312>
- Besnier, N., Brownell, S., ve Carter, T. F. (2018b). *The anthropology of sport: Bodies, borders, biopolitics*. University of California Press.
- Bozok, M. (2018). Türkiye’de ataerkillik, kapitalizm ve erkeklik ilişkilerinde biçimlenen babalık. *Fe Dergi*, 10(2), 30-42. <https://doi.org/10.46655/federgi.676599>
- Brandes, S. (1980). *Metaphors of masculinity: Sex and status in Andalusian folklore*. University of Pennsylvania Press.
- Bridges, T. ve Pascoe, C. J. (2014). Hybrid masculinities: New directions in the sociology of men and masculinities. *Sociology compass*, 8(3), 246-258. <https://doi.org/10.1111/soc4.12134>
- Connell, R. W. ve Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender & society*, 19(6), 829-859. <https://doi.org/10.1177/0891243205278639>
- Çakır, H. ve Aksoy, H. (2016). Yozgat kırsalında yaşayan üç kuşak kadının aile içi cinsiyet rollerindeki değişim. *Journal of Turkish Studies*, 11(2), 259-280. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9122>
- DiMuccio, S. H. ve Knowles, E. D. (2019). The political significance of fragile masculinity. *Current opinion in behavioral sciences*, 34, 25-28. <https://doi.org/10.1016/j.cobeha.2019.11.010>
- Driessen, H. (1983). Male sociability and rituals of masculinity in rural Andalusia. *Anthropological Quarterly*, 56(3) 125-133. <https://doi.org/10.2307/3317306>
- Dunning, E. (1986). Sport as a male preserve: Notes on the social sources of masculine identity and its transformations. *Theory, culture & society*, 3(1), 79-90. <https://doi.org/10.1177/0263276486003001007>
- Ertuğrul, G. (2017). Beyazlık ve göç. *Mülkiye Dergisi*, 41(2), 71-98.
- Geertz, C. (1973). *Interpretation of Cultures: Selected Essays*. Basic Books.
- Giulianotti, R. (2015). Introduction to part one. Richard Giulianotti (Ed.) içinde, *Routledge Handbook of the Sociology of Sport* (s. 3-8). Routledge.
- Gutmann, M. (2023). Remarking the unmarked: an anthropology of masculinity redux. *Annual Review of Anthropology*, 52(1), 55-72. <https://doi.org/10.1146/annurev-anthro-052721-041915>
- İşçi Pembeci, B. (2021). Günlük yaşamda kadınlar arası mizah ilişkilerine antropolojik bir yaklaşım. *Antropoloji*, (41), 172-182. <https://doi.org/10.33613/antropolojidergisi.915121>
- Jeffrey, C. (2010). Timepass: Youth, class, and time among unemployed young men in India. *American ethnologist*, 37(3), 465-481. <https://doi.org/10.1111/j.1548-1425.2010.01266.x>
- Kalof, L. (2014). Animal blood sport: A ritual display of masculinity and sexual virility. *Sociology Mains*, 31(4), 438-454. <https://doi.org/10.1123/ssj.2014-0051>
- Keskin, K.E. (2021). *Mert alkışlar: Artvin boğa güreşlerinde erkeklik, gelenek ve zaman*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Antropoloji Anabilim Dalı. Ankara.
- Leach, J. (yön.) (1976). *Troband cricket: an ingenious response to colonialism*. University of California, Berkeley.
- Lenneis, V. ve Pfister, G. (2015). Gender constructions and negotiations of female football fans. A case study in Denmark. *European Journal for Sport and Society*, 12(2), 157-185. <http://dx.doi.org/10.1080/16138171.2015.11687961>
- Lévi-Strauss, C. (1964). *The raw and the cooked: Mythologiques, Volume 1*. University of Chicago Press.
- Mains, D. (2007). Neoliberal times: Progress, boredom, and shame among young men in urban Ethiopia. *American Ethnologist*, 34(4), 659-673. <https://doi.org/10.1525/ae.2007.34.4.659>
- Malinowski, B. (1984). *Argonauts of the western Pacific: An account of native enterprise and adventure in the archipelagoes of Melanesian New Guinea*. George Routledge & Sons. (Orijinal eserin basımı 1922).

- Mauss, M. (1990). *The Gift: the form and reason for exchange in archaic societies*. Norton.(Orijinal eserin basımı 1925).
- Marvin, G. (1984). The cockfight in Andalusia, Spain: Images of the truly male. *Anthropological Quarterly*, 57 (2)60-70. <https://doi.org/10.2307/3317580>
- Masquelier, A. (2013). Teatime: boredom and the temporalities of young men in Niger. *Africa*, 83(3), 470-491. <https://doi.org/10.1017/S0001972013000272>
- McGarry, K. (2010). Sport in transition: emerging trends on culture change in the anthropology of sport. *Reviews in Anthropology*, 39(3), 151-172. <https://doi.org/10.1080/00938157.2010.502216>
- Mitchell, T. J. (1986). Bullfighting: The ritual origin of scholarly myths. *Journal of American folklore*, 99(394), 394-414. <https://doi.org/10.2307/540045>
- Özarslan, O. (2016). *Hovarda Alemi: Taşrada Eğlence Erkeklik*. İletişim Yayınları.
- Özkan, K. S. ve Kaylı, D. S. (2022). Kırsal alanda yaşayan kadınların söylemleri üzerinden kadınlık kimliklerinin kuruluşu-Manisa örneği. *Sosyoloji Dergisi*, (43), 125-154.
- Pfeffer, C. A., Rogalin, C. L. ve Gee, C. A. (2016). Masculinities through a cross-disciplinary lens: Lessons from sociology and psychology. *Sociology Compass*, 10(8), 652-672. <http://dx.doi.org/10.1111/soc4.12396>
- Pfister, G. ve Bandy, S. J. (2015). Gender and Sport. Richard Giulianotti (Ed.) içinde, *Routledge handbook of the sociology of sport* (s. 220-230). Routledge.
- Pitt-Rivers, J. (1971). *The people of the Sierra* (Vol. 55). University of Chicago Press.
- Ritchie, I. (2015). Social class and sport. Richard Giulianotti (Ed.) içinde, *Routledge Handbook of the Sociology of Sport* (s. 210-219). Routledge.
- Rye, J. F. (2006). Rural youths' images of the rural. *Journal of Rural Studies*, 22(4), 409-421. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2006.01.005>
- Sahgal, S. (2020). Power of animal symbolism: bull as a metaphor of masculine might, political authority and cosmic evolution within vedic corpus1. *International Journal of Innovative Research in Multidisciplinary Field*, 6(12), 83-89.
- Sayı, E. (2023). Erkekliğin taşra halleri: Van'da eril güç ilişkileri, *Feminist Tabayyül*, 4(1), 33-64. <https://doi.org/10.57193/FeminTa.2023.033>
- Schielke, S. (2008). Boredom and despair in rural Egypt. *Contemporary Islam*, 2, 251-270. <http://dx.doi.org/10.1007/s11562-008-0065-8>
- Schilt, K. ve Westbrook, L. (2009). Doing gender, doing heteronormativity: "gender normals," transgender people, and the social maintenance of heterosexuality. *Gender & society*, 23(4), 440-464. <http://dx.doi.org/10.1177/0891243209340034>
- Turner, V. (1988). *The Anthropology of performance*. PAJ.
- Twiss, K. C. ve Russell, N. (2009). Taking the bull by the horns: ideology, masculinity, and cattle horns at Çatalhöyük (Turkey). *Paléorient*, 19-32. <http://dx.doi.org/10.2307/41496866>

2024. Telif hakları yazar(lar)a aittir.
Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansının hüküm ve şartları altında yayımlanan açık erişimli bir makaledir.